

Jogi melléklet

Külgazdaság, LXV. évf., 2021. március–április (104–122. o.)

Plurilaterális nemzetközi szerződések a Kereskedelmi Világszervezet rendszerében*

TAKÓ DALMA

A dohai forduló során a Kereskedelmi Világszervezet multilaterális szerződési rendszere működésképtelennek bizonyult. A kialakult válsághelyzet és az ebből adódó feszültségek miatt új megoldások keresése vált szükségessé. A lehetséges megoldások között a nemzetközi kereskedelmi jogban egyre hangsúlyosabban vetődik fel a plurilaterális szerződések témaköre, e megállapodásokkal kapcsolatban ugyanakkor korántsem létezik egységes álláspont. A kérdéskör egyre növekvő aktualitása okán a tanulmány a Kereskedelmi Világszervezet szerződési rendszerén belül a plurilaterális megállapodások meghatározásával, státuszával, szerepével és jelentőségével foglalkozik. A témakört azonban nem kizárólag a világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény fényében tárgyalja, hanem kitér a plurilaterális megállapodásokkal összefüggésben felmerülő nemzetközi közjogi, valamint nemzetközi kereskedelmi jogi szakirodalmi álláspontok ismertetésére is. Mindezzel a tanulmány célja a szóban forgó szerződésekkel kapcsolatos homályos, tisztázandó kérdések felvetése, valamint azok lehetséges megválaszolása.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: K33

Kulcsszavak: Kereskedelmi Világszervezet, Marrakesh-i Egyezmény, nemzetközi szerződés, plurilaterális megállapodás, szerződéses kötelezettségek egységes rendszere, konszenzus.

* Készült az Igazságügyi Minisztérium által finanszírozott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretében.

A kézirat első változata 2021. március 8-án érkezett szerkesztőségünkbe.

<https://doi.org/10.47630/KULG.2021.65.3-4.104>

Takó Dalma, PhD-hallgató, Széchenyi István Egyetem, Győr, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi és Európai Jogi Tanszék. E-mail: tako.dalma@ga.sze.hu.

Abstract

Plurilateral international treaties in the system of the World Trade

Organization

DALMA TAKÓ

The Doha Round made it clear that the multilateral treaty system of the World Trade Organization is not operable. The consequences caused by this fact – a long-continued crisis and serious tensions – need to be solved. Among the possible solutions, plurilateral treaties get more and more attention in international trade law. However, there are several different opinions on these agreements. Due to the increasing actuality of this issue, this paper deals with the definition, status, role and significance of plurilateral treaties within the treaty system of the WTO. These aspects are examined not only on the basis of the Marrakesh Agreement, but also from the perspective of sources available in public international law and international trade law. The purpose of the paper is to expose the current problems in connection with plurilateral treaties and also, to possibly answer emerging issues.

Journal of Economic Literature (JEL) code: K33

Keywords: World Trade Organization, Marrakesh Agreement, international treaty, plurilateral treaty, single undertaking approach, consensus.

Bevezetés

A nemzetközi szerződések általános fogalma szerint e megállapodásokat a nemzetközi közösség szerződéskötési képességgel rendelkező alanyai – főként államok és nemzetközi szervezetek – kötik abból a célból, hogy egymás közötti viszonyaikat szabályozzák (Foulke, 1918:423), egymással szemben jogokat és kötelezettségeket hozzanak létre, módosítsanak vagy szüntessenek meg (Szalai, 2018:9). Annak fényében, hogy a szerződés hány fél között jön létre, a szakirodalom leggyakrabban a kétoldalú, azaz bilaterális és a többoldalú – három vagy több fél részvételével létrejövő –, azaz multilaterális szerződések között tesz különbséget.¹

Létezik azonban egy harmadik kategória is, a plurilaterális szerződések köre. E megállapodások a bi- és multilaterális szerződésekhez képest igen speciálisak, emiatt kiemelt figyelmet érdemelnek. A plurilaterális egyezmények körének meghatározása, valamint más nemzetközi szerződésektől való elhatárolásuk korántsem egyszerű feladat, ugyanis a szakirodalomban igen sokféle, egymással sok esetben el-

---

¹ Treaty Handbook prepared by the Treaty Section of the Office of Legal Affairs. United Nations Publication, 2012. 33.

lentétes vélemény és szóhasználat olvasható. E nehézségek nagyban megnehezítik a témakörben való eligazodást, ezért a plurilaterális megállapodások vizsgálata, a velük kapcsolatos problémás kérdések tisztázása különösen indokolt. Az egyezmények elemzését mindezeneken felül az is indokolja, hogy a plurilaterális szerződések egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert a nemzetközi jogban, s különösen a nemzetközi kereskedelmi jog területén.

Jelen tanulmány célja annak feltárása, hogy a plurilaterális szerződések miként vannak jelen és milyen szerepet töltenek be a Kereskedelmi Világszervezet (a továbbiakban: WTO) szerződési rendszerében. E kérdések elemzéséhez a tanulmány először a plurilaterális szerződések nemzetközi közjogban és nemzetközi kereskedelmi jogban fellelhető meghatározásait, valamint a megállapodások sajátosságait tekinti át. Ezt követően a WTO szerződési rendszerének bemutatására és ezen belül a plurilaterális szerződések státuszával kapcsolatos kérdések elemzésére kerül sor. Végezetül a megállapodások jelentősége, valamint jelenlegi és jövőbeli lehetséges szerepe kerül bemutatásra.

Plurilaterális szerződések a nemzetközi közjogban²

A nemzetközi jogi szakirodalomban a plurilaterális szerződéseknek nincs egységes definíciójuk, a megállapodások fogalmát több szerző többféleképpen határozza meg. James F. Hogg szerint például a plurilaterális kifejezés olyan szerződést takar, amely meghatározott számú szerződő fél számára áll nyitva, és amelynek rendelkezései olyan ügyekkel foglalkoznak, amelyekben csak ezek a felek érdekeltek (Hogg, 1965:10). Anthony Aust szintén rögzíti, hogy a plurilaterális szerződések – a multilaterális megállapodások speciális fajtájaként – limitált számú, azonos érdekeltsgű fél között jönnek létre (Aust, 2000:112). Oliver Dörr, valamint Kirsten Schmalenbach megfogalmazása alapján a plurilaterális megállapodás olyan szerződés, amelynek témája vagy területi hatálya speciális (Schmalenbach, 2012:31), míg Egedy Gergely fogalma szerint az ilyen megállapodás meghatározott, mindössze néhány szerződő fél között jön létre (Egedy, 2007:9–10). Molnár Tamás plurilaterális kifejezésen olyan szerződéseket ért, amelyek kettőnél több, de mindenképpen kevés állam között jönnek létre, azaz mindig kevesebb szerződő felet tömörítenek, mint a multilaterális megállapodások (Molnár, 2019:11). Sükösd Péter pedig a multilaterális

² A továbbiakban a nemzetközi közjogra utalva a nemzetközi jog kifejezést használom.

kifejezést a világméretű vagy interregionális szavak, a plurilaterális kifejezést pedig a többoldalú szó szinonimájaként használja.³

A fenti definíciókat áttekintve látható, hogy a plurilaterális szerződések alanyi köre meglehetősen szűk, s a szerződő felek körét a közös érdekelttség, a megállapodás speciális témája vagy területi hatálya jelöli ki (Ghouri, 2012:272). Mindezek alapján a nemzetközi jogban a plurilaterális szerződések véleményem szerint olyan megállapodásokként határozhatók meg, amelyek speciális témájuk vagy területi hatályuk okán három vagy több, azonos érdekeltségű, meghatározott szerződő fél között jönnek létre.

A fentiek alapján a nemzetközi jogban a plurilaterális szerződések körének meghatározását három szempont vizsgálata segítheti: egyrészt a korlátozott résztvevői kör, másrészt a szűkebb területi hatály, harmadrészt pedig a speciális téma vagy tárgyi hatály. A résztvevők számának tekintetében a szűkebb körű plurilaterális szerződéseket célszerű szembeállítani a nemzetközi jog sokoldalú multilaterális megállapodásaival, amelyek elviekben a nemzetközi közösség minden szerződéskötési képességgel rendelkező alanya számára nyitva állnak.

A területi hatály, a megállapodás földrajzi kiterjedtsége kapcsán az univerzális, valamint a kisebb térségre vonatkozó regionális vagy szubregionális megállapodások között szokás különbséget tenni. A plurilaterális szerződések egyértelműen az utóbbi kategóriához állnak közel, ugyanakkor véleményem szerint azzal nem feltétlenül azonosíthatóak, mivel a szerződő felek nem tartoznak szükségszerűen egy földrajzi régióhoz (Saner, 2012:1–5). Ezen a véleményen van Csáki György is, aki a plurilaterális szerződésekre a metaregionális kifejezést használja, utalva arra, hogy e megállapodások gyakran több régió szereplőit fogják össze (Csáki, 2015:31–32).

A harmadik szempont, vagyis a speciális téma, tárgyi hatály tekintetében szintén felállítható egy ellentétpár. A plurilaterális szerződések ugyanis gyakran olyan témákkal foglalkoznak, amelyek nem érintik a nemzetközi közösség egészét, pusztán annak egy szűkebb körét. Ezzel szemben állnak az úgynevezett generális multilaterális szerződések, amelyek vagy a nemzetközi jog általános normáira vonatkoznak (Lissitzyn, 1962:1179), vagy olyan témákkal foglalkoznak, amelyek a nemzetközi közösség egészének érdekét érintik (Ruggie, 1992:571–574). A plurilaterális megállapodásokat ezáltal – speciális témájuk, valamint a felek szűkkörű érdekeltségének okán – el kell különítenünk e hagyományos, azaz – érdekeltségre való tekintet nélkül

³ Ez utóbbi állásponttal kapcsolatban fontosnak tartom megjegyezni, hogy bár e szavak használata nem tekinthető helytelennek, véleményem szerint mégis némileg félrevezető. Vö.: Sükösd, 2005:166.

– sok szerződő fél számára nyitva álló általános multilaterális szerződésektől (Hogg, 1965:9–10).

Mindebből következően elmondható, hogy a nemzetközi jog szempontjából a plurilaterális szerződések szükségszerű fogalmi eleme a szűk alanyi kör, s ennek okaként – vagylagos feltételként – a korlátozott területi hatály vagy a speciális tárgyi hatály merülhet fel.

A nemzetközi jogi szakirodalom plurilaterális megállapodásként említi például az Antarktisz-egyezményt. Ez a megállapodás speciális területre való vonatkozása miatt sorolható a plurilaterális szerződések kategóriájába (Aust, 2000:125). A terület specialitása okán a megállapodás megkötésében mindössze néhány szerződő fél érdekelt, amely ezáltal garantálja a plurilaterális szerződések szükségszerű feltételét, a szűk alanyi kört.

Plurilaterális szerződések a nemzetközi kereskedelmi jogban

A nemzetközi joghoz képest a nemzetközi kereskedelmi jog plurilaterális szerződésekre vonatkozó felfogása némileg eltérő, bár sok szempontból hasonlóságot mutat az előző fejezetben meghatározottakkal.

A tárgyi hatályt tekintve Michitaka Nakatomi rögzíti, hogy a plurilaterális szerződések a nemzetközi kereskedelmi jogban szektorális vagy kérdéscentrikus, eseti problémák szabályozására alkalmasak (Nakatomi, 2015:2). A szerződő felek számát tekintve általánosságban megállapítható, hogy a plurilaterális szerződések a nemzetközi kereskedelmi jogban is szűkebb körű együttműködésre adnak lehetőséget (Martonyi, 2016:57). Mindez azonban speciálisan értelmezendő a nemzetközi szervezetek és egyéb zárt rezsimiek esetében. Ezekkel kapcsolatban Raymond Saner rögzíti, hogy a kereskedelmi joghoz kapcsolódó ilyen rendszerek esetében a multilaterális kifejezés csak a minden tagot tömörítő megállapodásokra alkalmazandó. A szerző szerint ehhez képest korlátozott számú fél között valósul meg a plurilaterális együttműködés, amelyben a közös érdekű felek teremtenek kapcsolatot egymással (Saner, 2008:217). A szerző úgy véli, hogy a plurilaterális megállapodás a multilateralizmus egy alfajtájaként aposztrofálható, amelyben a felek célja egy kezdeti szűkebb körű együttműködés nyitottá tétele révén egy későbbi multilaterális kapcsolatrendszer kialakítása (Saner, 2012:1–5). Az ehhez kapcsolódó szakirodalmi álláspontok közül érdemes megemlíteni továbbá Geraldo Vidigal és Csáki György véleményét, akik szintén kifejtik, hogy a kereskedelmi jogi nemzetközi szervezetek

esetében a multilaterális szerződésekben minden tag részt vesz (Vidigal, 2019a:10), a plurilaterális szerződések azonban csak a tagok egy részét tömörítik, államok egy csoportjának együttműködését teszik lehetővé (Csáki, 2015: 30–32). Mivel a későbbiekben a Kereskedelmi Világszervezet plurilaterális egyezményeinek vizsgálatára kerül sor, a továbbiakban a plurilaterális kifejezést kizárólag azon egyezményekre használok, amelyek egy szervezet tagjainak pusztán egy részét kötelezik, míg multilaterális kifejezésen a minden tagot tömörítő megállapodásokat értem. Ennek fényében érdemes megvizsgálni azt a kérdést, hogy az ilyen plurilaterális szerződések nemzetközi kereskedelmi jogban történő megjelenése érdemben mikorra tehető.

Már az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény égisze alatt lehetőség nyílt a minden részes félre kötelező megállapodásokon felül szűkebb körű, pusztán egyes részes feleket tömörítő szerződések létrehozására (Adlung & Mamdouh, 2017:8). E megállapodások Steve Woolcock véleménye szerint a GATT egyezmény integráns részét képezték (Woolcock, 2013:4). Ilyen plurilaterális egyezmények elfogadására érdemben először a tokiói fordulón került sor,⁴ ezek körében említhető többek között az antidömping-szerződés (Adlung & Mamdouh, 2017:8–9), a polgári légi járművek kereskedelméről szóló egyezmény, a kormányzati közbeszerzésekről szóló megállapodás (GPS), továbbá a Nemzetközi Tejtermék és a Nemzetközi Marhahús Megállapodás (Woolcock, 2013:4). E szerződések részes feleinek száma körülbelül 10 és 40 résztvevő között mozgott, ami töredéke volt a GATT összes részt vevő államának (Nakatomi, 2013:3). A tokiói fordulón az a helyzet állt elő, hogy az egyes tagállamokat csak az említett egyezmények azon részei kötelezték, amelyeket magukra nézve elfogadtak. A szerződések tehát nem a maguk egészében és nem minden tagra vonatkoztak, szinte minden megállapodásnak ugyanis eltérő részesi köre volt. Mindennek köszönhetően a GATT-rendszeren belüli szerződéses kötelezettségek szétdarabolódtak,⁵ az egyes tagállamokat más-más kötelezettségek terhelték. Bernard M. Hoekman és Petros C. Mavroidis szavaival élve úgynevezett „klubok” jöttek létre, amelyek résztvevői az adott plurilaterális szerződést vagy annak azonos részét elfogadó, közös érdekeltséggel rendelkező GATT-tagállamok voltak (Hoekman & Mavroidis, 2015:320, 327).

⁴ *Historical Perspective*. 2021.03.15. <https://ielp.worldtradelaw.net/2021/02/a-historical-perspective-on-indias-and-south-africas-threat-to-block-the-implementation-of-the-joint.html>.

⁵ E folyamatra visszatekintve a WTO ma az à la carte GATT kifejezést alkalmazza, utalva arra, hogy egyes egyezményeknek a GATT-rendszerben eltérő részes felei és eltérő vitarendezési mechanizmusai voltak. Lásd: *Substantive scope of the dispute settlement system*. 2021.03.11. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/cls5p1_e.htm.

E rendszerben aztán az uruguayi forduló változást hozott, ugyanis a fordulón egy új hallgatólágos megközelítés alakult ki (Woolcock, 2013:1, 4): az egységes szerződéses kötelezettségek rendszere (*single undertaking approach*) (Adlung & Mamdudh, 2017:9). A nézet lényege az volt, hogy a forduló szerződéseit a tagállamok konszenzussal, csomagként fogadják el, s ne legyen lehetőségük az egyes egyezményekben való részvétel opcionális megválasztására.⁶ Mindezzel az volt a cél, hogy minden megállapodás minden WTO-tagállamot ugyanúgy kötelezzon, s így a szerződéses kötelezettségek rendszere egységes maradjon. A fordulón úgy vélekedtek, hogy ez a megközelítés hozzájárul a nemzetközi kereskedelmi jog átlátható, stabil szabályozásához és a szerződések egységes, konzisztens alkalmazásához (Nakatomi, 2013:3).

A princípium a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény (WTO-egyezmény) kidolgozását is áthatotta, aminek eredményeként a szervezetben főszabályként érvényesül a minden tagra kötelező multilaterális szerződések elfogadása. Ehhez képest a plurilaterális, azaz kevesebb tag részvételével létrejövő és csak rájuk nézve kötelező szerződések az egyezmény szövegébe kivételként kerültek be (Vidigal, 2019b:862–890, 872). A WTO-egyezmény ugyanis szinte minden megállapodást minden tag számára kötelezővé tesz, s mindössze a 4. mellékletben meghatározott esetekben enged ez alól kivételt. Ráadásul arra nézve, hogy mely egyezmények kerülhetnek a 4. mellékletbe – s képezhetnek ily módon kivételt a multilateralizmus alól –, a tagok konszenzusos döntése irányadó.⁷

A multilateralizmus főszabályát ugyan *expressis verbis* nem tartalmazza a WTO-egyezmény, azonban véleményem szerint ez a dokumentum több rendelkezéséből is kiolvasható. Ebből a szempontból érdemes megvizsgálni a szerződés preambulumát, amelyben a szerződő felek célkitűzésként egy integrált, életképesebb és tartósabb multilaterális kereskedelmi rendszer kifejlesztését határozták meg.⁸ Figyelmet érdemel továbbá a III. cikk 1. pontja, amely szerint „[a] WTO a jelen Egyezmény és a Multilaterális Kereskedelmi Megállapodások végrehajtását, igazgatását

⁶ Az elgondolás valójában az Egyesült Államokból indult ki, amely belső jogában a szerződések csomagként történő elfogadását vagy elutasítását írta elő a Kongresszus részére. Multilaterális szinten az uruguayi fordulón ez a megközelítés jelent meg a szerződéses kötelezettségek egységes rendszereként (VanGrasstek & Sauvé, 2006:839).

⁷ Ennek pontos ismertetésére a következő fejezetben kerül sor.

⁸ A Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény, Preambulum. Kihirdette: a többoldalú tárgyalások uruguayi fordulóján (1986–1994) elért megállapodásoknak a Közösség nevében a hatáskörébe tartozó ügyek megkötéséről szóló Tanács 94/800/EK sz. határozat (HL „L” 336). 1994. 12. 23. 1–308. (Magyar nyelvű változata megjelent a Hivatalos Lap különkiadásában, lásd 11. fejezet, 21. kötet, 80–81.). Magyarországon kihirdette: az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

és működését segíti elő (...).⁹ Mindezekből véleményem szerint kiolvasható, hogy a szervezet elsődleges célja a minden tag részvételével történő együttműködés elérése, a multilaterális szerződések ösztönzése.¹⁰

E multilateralizmus és az egységes szerződéses kötelezettségek rendszere egészen a dohai fordulóig domináns szereppel bírtak a Kereskedelmi Világszervezet rendszerében. A forduló sikertelensége azonban rámutatott, hogy a WTO konszenzusos döntéshozatala, valamint a *single undertaking* megközelítés rendkívül nehézkes és időigényes. Sőt nyilvánvalóvá vált, hogy bizonyos esetekben lehetetlen a minden tagállamra kötelező megállapodás elérése. Mindez pedig ráirányította a figyelmet a szűkebb körű megállapodások szükségességére (Nakatomi, 2013:5–6).

Plurilaterális szerződések a Kereskedelmi Világszervezet rendszerében

E fejezetben annak vizsgálatára kerül sor, hogy a WTO-egyezmény miként határozza meg a plurilaterális szerződéseket. A dokumentum megkülönbözteti a multilaterális és a plurilaterális kereskedelmi megállapodásokat,¹¹ rögzítve, hogy az 1., 2. és 3. mellékletben szereplő előbbi típusú, valamint a 4. mellékletben szereplő utóbbi típusú szerződések is az egyezmény részének tekintendők.¹² A WTO-egyezmény mindezen felül azt a lényeges különbséget is rögzíti, hogy míg a multilaterális szerződések minden WTO-tagra kötelezőek, addig a plurilaterális megállapodások csak az azokat elfogadó tagok számára kötelezőek, az el nem fogadó tagokra sem jogot, sem kötelezettséget nem teremtenek.¹³ Azaz amíg a multilaterális szerződésekben a WTO minden tagja részt vesz (Nakatomi, 2015:2), addig a plurilaterális megál-

⁹ Marrakesh-i Egyezmény, III. cikk, 1. pont.

¹⁰ Ezt tovább erősíti, hogy a WTO-egyezmény a multilaterális szerződésekre nézve jóval részletesebb szabályozást ad, míg a többoldalú megállapodások tekintetében az abban résztvevők döntésére bízta a különféle szabályok kialakítását. Az egyezmény a legtöbb helyen csak azt rögzíti, hogy a kérdéskörre nézve az adott szerződés rendelkezései irányadók. Marrakesh-i Egyezmény, IX. cikk 5. pont, X. cikk 10. pont, XII. cikk 3. pont, XIII. cikk 5. pont, XIV. cikk 4. pont, XV. cikk 2. pont, XVI. cikk 5. pont.

¹¹ A „*plurilateral*” kifejezés csak az egyezmény angol szövegében olvasható (lásd: Marrakesh Agreement. 2021.03.10. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto_e.htm), a szerződés hiteles magyar fordítása a multilaterális és a többoldalú szerződések között tesz különbséget (lásd: az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény). E szóhasználat, bár kétségtelenül helyes, ugyanakkor véleményem szerint félreértésekre adhat okot, melynek okán a tanulmány a multilaterális és plurilaterális kifejezéseket használja.

¹² The WTO and its Treaty Instruments. 2021.01.21. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/sli_e/3TheWTOanditstreatyinstruments.pdf. 8.

¹³ Marrakesh-i Egyezmény, II. cikk, 2. és 3. pont.

lapadásokban csak kisebb számú, érdekeltség által behatárolt tag működik együtt (Hoekman & Kostecki, 2009:5). Az előbbi kategória tehát tágabb, az utóbbi pedig szűkebb (Saner, 2012:1–5). Náray Péter megfogalmazásában: „a multilaterális megállapodások (...) a WTO-egyezmény II. cikkében foglalt rendelkezés alapján a WTO valamennyi tagjára kötelezőek, azaz a WTO-ban vállalt tagság az ezen egyezményekben (...) foglalt kötelezettségek elvállalását is jelenti (...). Ezzel szemben állnak az úgynevezett plurilaterális kereskedelmi egyezmények (...), amelyek csak az azokat kifejezetten elfogadó WTO-tagországokra vonatkoznak” (Náray, 2002:1022).

Arra nézve, hogy a plurilaterális szerződéshez minimum hány részes félre van szükség, az egyezmény nem tartalmaz rendelkezést. A bilaterális és multilaterális szerződések részes feleinek számából ugyanakkor levonható az a következtetés, hogy a plurilaterális szerződéseknek kettőnél több felet kell tömöríteniük,¹⁴ de nem foglalhatják magukba az összes WTO-tagot, annál szűkebb alanyi körrel kell bírniuk. E spektrumon belül teljes mértékben a tagokon múlik a résztvevők számának kialakítása.

A WTO-egyezmény tehát az alábbiak szerint határozza meg a plurilaterális szerződéseket: olyan szűk körű megállapodások és kapcsolódó jogi szabályozások, amelyek az egyezmény 4. mellékletében találhatók. Azaz az egyezmény értelmében csak azon szerződések tekinthetők plurilaterálisnak, amelyeket a 4. melléklet felsorol.¹⁵ Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy a mellékletben fellelhető szerződések köre változhat, ugyanis a miniszteri konferencia egy kereskedelmi megállapodás részesei kérésére konszenzussal dönthet úgy, hogy a megállapodást a 4. melléklethez csatolja, vagy éppen ellenkezőleg, a mellékletben már szereplő plurilaterális megállapodást a tagok kérésére törli a 4. mellékletből.¹⁶

Mindezek alapján a plurilaterális szerződések körének megismeréséhez elengedhetetlen a WTO-egyezmény 4. mellékletének vizsgálata. E dokumentum a plurilaterális megállapodások között az alábbi szerződéseket sorolja fel:¹⁷ a polgári légi járművek kereskedelméről szóló egyezmény, a kormányzati közbeszerzésekről szóló megállapodás (GPS), továbbá a Nemzetközi Tejtermék és a Nemzetközi Marhahús

¹⁴ Plurilateral Trade Agreements and the Impact on LDCS – to Participate or not to Participate? Final Report 25 October 2017, South African Institute of International Affairs (SAIIA), North-West University's TRADE research entity and Trade Matters (a továbbiakban: Plurilateral Trade Agreements). 7.

¹⁵ The Legal Status of Joint Statement Initiatives and their Negotiated Outcomes. WT/GC/W/819, 19 February 2021. 1.

¹⁶ Marrakesh-i Egyezmény, X. cikk, 9. pont.

¹⁷ *Plurilaterals: of minority interest*. 2021.03.09. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm10_e.htm.

Megállapodás.¹⁸ E szerződések közül az utóbbi kettőt 1997-ben megszüntették,¹⁹ így a WTO-egyezmény értelmében jelenleg csak két plurilaterális szerződés létezik (Hoekman & Mavroidis, 2015:320).

Bár az eddigi meghatározás egyértelműnek tűnik, mégis a plurilaterális szerződések státuszával kapcsolatban a WTO-rendszeren belül számos problémás kérdés felvethető. E megállapodások ugyanis a WTO-egyezmény részének tekintendők, azonban jogokat és kötelezettségeket csak a részes felek számára határoznak meg. Ennélfogva a megállapodások némileg elkülönülnek a főszabálynak számító multilaterális szerződésektől, mert csupán egyes felek viszonyát rendezik. Ennek okán egyes vélemények egyfajta külön megállapodásként tekintenek e szerződésekre, amelyek bizonyos szempontból függetlenek a WTO rendszerétől.²⁰ Ezt a nézetet a WTO-egyezmény több rendelkezése is megerősíti, ugyanis ezek lehetőséget adnak a plurilaterális szerződések szerződő feleinek arra, hogy saját szabályokat rögzítsenek a megállapodásokban.²¹ E saját szabályozás természetesen nem valósulhat meg korlátlanul, a WTO-egyezmény ugyanis rögzíti, hogy a plurilaterális megállapodásokban hivatkozott testületeknek a WTO intézményi keretein belül kell tevékenykedniük, és rendszeresen tájékoztatniuk kell tevékenységükről az Általános Tanácsot.²² A plurilaterális szerződések ezen felül nem áthatják alá a WTO rendszerét (Vickers, 2014:2), ennek biztosítására részben a korábban említett konszenzusos döntéshozatal szolgál (Bouët & Laborde, 2021:2–3).

Látható, hogy még a 4. mellékletben szereplő plurilaterális szerződések helyzete sem egyértelmű. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a szakirodalom nem csupán az említett négy – hatályos szerződéseket tekintve két – megállapodást tekinti plurilaterális szerződésnek, hanem ilyen egyezményként említi többek között az információtechnológiai termékek kereskedelméről szóló megállapodást (*Information Technology Agreement*, ITA; Woolcock, 2013:5),²³ a hamisítás elleni kereskedelmi megállapodást (*Anti-Counterfeiting Trade Agreement*, ACTA; Nakatomi, 2013:2–6), a transz-csendes-óceáni partnerségről szóló megállapodást (*Trans-Pacific Partner-*

¹⁸ Marrakesh-i Egyezmény, 4. melléklet.

¹⁹ WTO Legal Texts. 2021.01.20. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm.

²⁰ Plurilateral Trade Agreements. 7, 14.

²¹ A WTO-egyezmény a plurilaterális szerződésekre nézve rögzíti, hogy a megállapodásokat érintő különféle kérdésekben az adott szerződés rendelkezései irányadók. Marrakesh-i Egyezmény, IX. cikk 5. pont, X. cikk 10. pont, XII. cikk 3. pont, XIII. cikk 5. pont, XIV. cikk 4. pont, XV. cikk 2. pont, XVI. cikk 5. pont.

²² Marrakesh-i Egyezmény, IV. cikk 8. pont.

²³ Martonyi János szerint az ITA esetében a legnagyobb kedvezményes elbánás elve az egyezményt valójában multilaterálissá teszi, mert minden WTO-taggal szemben érvényesíti az egyenlő elbánás tételét, annak ellenére, hogy az egyezménynek nem minden WTO-tag részese (Martonyi, 2016:57).

ship, TPP; Saner, 2012:22), a transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerségről szóló megállapodást (*Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP), az átfogó gazdasági és kereskedelmi megállapodást (CETA) és a szolgáltatás-kereskedelmi megállapodást (*Trade In Services Agreement*, TISA; Csáki, 2015:21) is.

E szerződések esetében még nagyobb problémák merülnek fel, mivel ezek nem szerepelnek a Marrakesh-i Egyezmény 4. mellékletében, így helyzetük még kevésbé tisztázott. A WTO-egyezmény értelmében a tagok egy része által kötött minden megállapodást elviekben közölni kell a Világszervezettel, amely azokat konszenzusos döntéssel felveheti a 4. mellékletbe (Hoekman & Mavroidis: 2015:340). Fontos megjegyezni azonban, hogy ez csupán lehetőség,²⁴ ami a tagok kérésére valósulhat meg. Amennyiben a felvételre nem kerül sor, abban az esetben a szerződések álláspontom szerint nem tekinthetők azonosnak a 4. mellékletben szereplő megállapodásokkal.

A szakirodalomban plurilaterálisnak tekintett szerződések véleményem szerint két kategóriába sorolhatóak. Vannak közöttük olyanok, amelyek a WTO-rendszerhez hozzáadnak valamit, vagy azt kiegészítik, ezeket szokás WTO+ vagy WTO-x kategóriáknak nevezni. A WTO+ (WTO plus) kategóriába olyan egyezmények tartoznak, amelyek a multilaterális szerződésekben már lefektetett szabályokon felül plusz rendelkezéseket tartalmaznak, pusztán egyes tagokra nézve. Ehhez képest a WTO-x (WTO extra) szerződések olyan ügyekkel foglalkoznak, amelyek egyes felek WTO-tagságán túlmutatnak, például munkajogi sztenderdekkel (Horváthy, 2018:122). Álláspontom szerint a WTO+ és WTO-x kategóriák szerződésai csak abban az esetben lennének ténylegesen plurilaterális szerződésként tekinthetők, ha a megállapodások 4. mellékletbe történő felvételére is sor kerülne. Az említett kategóriákon felül azonban a korábban felsorolt példák között vannak szabadkereskedelmi, vámuniós, megaregionális megállapodások is, amelyek esetében a 4. mellékletbe történő felvétel – a megállapodások jellegéből és funkciójából adódóan – véleményem szerint fel sem merülhet.

Úgy vélem tehát, hogy a szakirodalomban említett megállapodások a Kereskedelmi Világszervezet rendszerében jelenleg nem tekinthetők plurilaterális szerződéseknek. A Marrakesh-i Egyezmény értelmében ugyanis kizárólag azon megállapodások tekinthetők plurilaterálisnak, amelyek jellegéről a WTO-tagok így állapodnak meg, és konszenzusos döntéssel úgy határoznak, hogy az adott megállapodást felveszik az egyezmény 4. mellékletébe (Adlung & Mamdouh, 2017:2). A plurilaterális szerződések tehát zárt rendszert alkotnak. E zárt rendszer a korábban

²⁴ Marrakesh-i Egyezmény, X. cikk, 9. pont.

kifejtettek szerint ugyan módosítható, azonban ehhez minden WTO-tagállam egyetértésére van szükség.²⁵ A teljes konszenzus követelménye okán akár egyetlen tag nemleges szavazata is akadályát képezheti egy új szerződés 4. mellékletbe történő felvételének.²⁶

A plurilaterális szerződések zárt rendszerének elméletét erősíti a WTO vitarendezési eljárásra vonatkozó szabályozása is. A *Dispute Settlement Understanding* (DSU) ugyanis kifejezetten rögzíti azon egyezményeket (ún. *covered agreements*), amelyekkel kapcsolatos viták esetében a WTO vitarendezési eljárása igénybe vehető.²⁷ A DSU 1. melléklete ezen egyezmények között sorolja fel a WTO-t létrehozó Marrakesh-i Egyezményt, egyes nevesített multilaterális szerződéseket (GATT, GATS, TRIPS, DSU), valamint a plurilaterális szerződéseket (Adlung & Mamdouh, 2017:20–21). Ez utóbbi körében a DSU ugyanazon egyezményeket sorolja fel, amelyek a WTO-egyezmény 4. mellékletében szerepelnek (a hatályos megállapodások a polgári légi járművek kereskedelméről szóló egyezmény, valamint a kormányzati közbeszerzésekről szóló megállapodás).²⁸ Vagyis vitarendezési eljárás útján csak a 4. mellékletben szereplő egyezmények kikényszerítésére van lehetőség.²⁹

Azaz, még ha egy megállapodást a jellege alapján plurilaterálisnak tart is a szakirodalom, ez a minősítés a WTO rendszere szerint valójában nem állja meg a helyét. E rendszerben ugyanis bármely szerződés csak akkor minősül plurilaterális megállapodásnak, és a vitarendezési eljárás vele kapcsolatban csak akkor vehető igénybe, ha az adott egyezményt a WTO-tagok konszenzussal felveszik a 4. mellékletbe (Nakatomi, 2013:11). Ellenkező esetben a Világszervezet plurilaterális szerződéseinek közé az adott egyezmény nem sorolható be. Mindebből jól látható, hogy a WTO-egyezmény és a vitarendezési szabályozás a GATT-rendszerhez képest jóval konkrétabb, stabilabb, követhetőbb szabályozást nyújt a plurilaterális szerződésekre nézve.

²⁵ Steve Woolcock szerint a plurilaterális szerződések körének módosítására nem sok esély van (Woolcock, 2013:7).

²⁶ *Historical Perspective*. 2021.03.15. <https://ielp.worldtradelaw.net/2021/02/a-historical-perspective-on-indias-and-south-africas-threat-to-block-the-implementation-of-the-joint.html>.

²⁷ Brazil – Measures Affecting Desiccated Coconut. AB-1996-4. Report of the Appellate Body. WT/DS22/AB/R, 21 February 1997. 13.

²⁸ *Substantive scope of the dispute settlement system*. 2021.03.11. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/cls5pl_e.htm.

²⁹ Azonban e szerződések esetében is csak akkor, ha a megállapodások kifejezetten rendelkeznek a vitarendezési eljárás magukra történő alkalmazásáról. *Understanding on rules and procedures governing the settlement of disputes*. 2021.03.12. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dsu_e.htm.

A plurilaterális szerződések szerepe és jelentősége

A plurilaterális szerződések fogalmának és státuszának áttekintését követően e fejezetben annak vizsgálatára kerül sor, hogy e megállapodások milyen szerepet tölthetnek/tölthetnének be a Kereskedelmi Világszervezetben. Fontos leszögezni, hogy e tekintetben azon szerződések szerepét és jelentőségét kívánom vizsgálni, amelyek a WTO-egyezmény 4. mellékletében szerepelnek, vagy oda történő felvételük lehetséges lenne.

Az utóbbi időben a multilaterális rendszer válságának és annak legnyilvánvalóbb jeleként a dohai forduló sikertelenségének köszönhetően a szűkebb körű szerződések a korábbinál jóval nagyobb figyelemben részesülnek (Nakatomi, 2013:7). A dohai fordulón ugyanis világossá vált, hogy a minden WTO-tag részvételével kötött multilaterális egyezmények elfogadására nincs lehetőség (Woolcock, 2013:1). A multilateralizmus e válságát azóta sem sikerült feloldani, a rendszer blokkolt jellege manapság is fennáll (Bertelsmann-Scott et al., 2018:177). A nairobi miniszteri konferencián több WTO-tag is kifejtette, hogy véleményük szerint új lehetőségeket kellene keresni a tárgyalások folytatására és a dohai forduló problémáinak megoldására.³⁰ E gondolat alapján egyes vélemények szerint a plurilaterális szerződések jelenthetik a kiutat a jelenlegi válsághelyzetből (Adlung & Mamdouh, 2017:3, 21–22).

A plurilaterális szerződések egyik nagy előnye ugyanis, hogy esetükben kevesebb fél érdekének összeegyeztetésére kerül sor. Ez jóval könnyebb feladatnak minősül, mint nagyszámú állam esetében, így a felek heterogenitásából fakadó ellentétek is könnyebben közös nevezőre hozhatók (Hellsten, 2006:432). Ez az előny már a tárgyalási folyamatban is jelentkezik, ugyanis plurilaterális szerződések esetén jóval könnyebb a felek közötti egyeztetés, valamint a megállapodás kidolgozása, majd elfogadása. Természetesen ez nagyban függ a felek számától, de a plurilaterális szerződések a multilaterális megállapodásoknál mindenképpen nagyobb rugalmasságot biztosítanak.

A plurilaterális szerződések fenti tulajdonságaiknak köszönhetően alternatívát jelenthetnek arra az esetre (Bertelsmann-Scott et al., 2018:178), ha a teljes konszenzus elérése és ebből következően a multilaterális egyezmények létrehozása lehetetlen.³¹ Ennek okán mondja ki Bernard Hoekman és Charles Sabel, hogy a nyitott

³⁰ World Trade Organization, Ministerial Conference – Tenth Session, Ministerial Declaration, Document WT/MIN(15)/DEC, 21 December 2015.

³¹ E gondolatmenet alapján Geraldo Vidigal a teljes egyhangúság elkerülésével megoldható problémák közé a WTO vitarendezési válságának feloldását is besorolja, rögzítve, hogy egy plurilaterális szerződés orvosolhatná az USA ellenállása miatt meghiúsuló egyhangúság elérésének, valamint az *ad*

plurilaterális szerződések – amelyek utóbb akár multilaterálissá is válhatnak³² – a legjobb opciót jelentik a multilaterális szerződések sikertelensége esetén (Hoekman & Sabel, 2020:16). Elekes Andrea ugyanezt a véleményt fejt ki akkor, amikor leszögezi, hogy ha nem sikerül minden tagot bevonni egy adott megállapodásba, „akkor is megmarad a plurilaterális megállapodás lehetősége, amely során csak az országok egy bizonyos csoportja írja alá a megállapodást” (Elekes, 2019:89). Azaz a plurilaterális szerződések a multilaterális megállapodások megvalósíthatatlansága, a konszenzusos rendszer bukása esetén igen jelentős szereppel bírhatnak (Nakatomi, 2013:3).

A kifejtett előnyök ellenére Csáki György például nem ért egyet a plurilaterális szerződések támogatásával, ugyanis úgy véli, e megállapodások azt a hátrányos következményt is magukkal hozhatják, hogy a WTO veszít globális jelentőségéből. A szerző szerint éppen ezért a plurilaterális szerződések terjedése jelentős kihívást jelent a WTO számára, ugyanis a nemzetközi kereskedelmi tárgyalások szabályozása ki is csúszhat a szervezet kezéből, s ez akár a nemzetközi kereskedelem multilaterális szabályozásának végét is jelentheti (Csáki, 2015:30–32). Ehhez kapcsolódóan Martonyi János szintén felveti a plurilaterális rendszer hátrányát, mégpedig azt, hogy „éppen a klasszikus kereskedelempolitikai területeken a plurilateralitás nem jelent megoldást, mivel a kívül maradóknak, a fegyelmet nem vállalóknak nyújt versenyelőnyt, nélkülözve a multilaterális szabályozási rendszer egyik legfőbb elvét, azaz a kölcsönös jogok és kötelezettségek egyensúlyát” (Martonyi, 2015:85). Rudolf Adlung és Hamid Mamdouh további kockázatként veti fel, hogy a plurilaterális szerződések alááshatják a korábbi multilaterális megegyezéseket, hosszú távon pedig a WTO szabályozásának fragmentálódásához, szétdarabolásához vezethetnek (Adlung & Mamdouh, 2017:17).

A fenti aggodalmas gondolatok ugyanakkor jelentős kisebbségben vannak a plurilaterális szerződéseket támogató nézetekkel szemben. A WTO Miniszteri Konfe-

hoc kétoldalú megállapodások bizonytalanságának problémáját is. A szerző szerint egy plurilaterális szerződés keretében az arra hajlandó felek előzetesen megállapodhatnak egy választott bíró általi megoldásban, aki a vitarendezési mechanizmus válsága, nevezetesen a fellebbezési testület működés-képtelensége esetén eljárna. A szerző úgy véli, hogy ezáltal a részt vevő felek kiszámíthatóbbá, stabilabbá tehetnék kereskedelmi kapcsolataikat, sőt ez ösztönözhetné a későbbi multilaterális megoldás elérését is, ugyanis a csatlakozás esélye nyitva hagyható lenne. Vidigal, 2019a:1, 9–10, 16; valamint Vidigal, 2019b:862–864.

³² Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy egy szűk körű, ám nyitott szerződés utóbb multilaterálissá válhat, ha a csatlakozás lehetőségét biztosítva annak utóbb minden WTO-tag részesévé válik. (A Marrakesh-i Egyezmény XII. cikk, 3. pontja értelmében a csatlakozás megengedettségre nézve minden esetben a plurilaterális szerződés rendelkezései irányadók.) Vagyis a plurilaterális szerződések multilateralizálhatók, s ennek elérése fontos célkitűzés lehet az ilyen, kezdetben szűk körű megállapodások esetében.

renciája 2017 decemberében Buenos Airesben például úgy döntött, felhagy azzal a nézetrel, hogy a WTO-szerződéseket minden félnek el kell fogadnia, és ösztönözni fogja az olyan megállapodásokat, amelyek kevesebb felet tömörítenek. Ezen felül Bernd Lange és Paul Rübig a WTO jövőjéről szóló jelentésükben kiemelik, hogy szükséges lenne a tárgyalási folyamat működésének felülvizsgálata a jelenlegi, konszenzusos szabály szerint zajló folyamatnál nagyobb rugalmasság biztosítása érdekében. A szerzők egyúttal elismerik, „hogy az »egységes vállalás« megközelítés korlátozza a multilaterális kereskedelmi irányítás hatékonyságát” (Lange & Rübig, 2018). Ennek okán a jelentés „támogatja a rugalmas multilateralizmus elképzelését, amely lehetőséget biztosít plurilaterális megállapodások előmozdítására és megkötésére olyan ügyekben, amelyekben még nem lehetséges az érdekelt WTO-tagok közötti teljes konszenzus kialakítása (...)” (Lange & Rübig, 2018). A jelentés ezen felül elismeri, hogy „bár a szabályokon alapuló multilateralizmus továbbra is a WTO struktúrájának kulcsfontosságú része marad, több lehetőség kínálkozik az érdekelt államok közötti mélyebb és rugalmasabb plurilaterális együttműködésre azokon a területeken, ahol a konszenzus nehezen érhető el” (Lange & Rübig, 2018). A plurilaterális szerződések helyzetét tekintve a dokumentum továbbá hangsúlyozza, hogy „az ilyen megállapodásoknak ki kell egészíteniük a multilaterális menetrendet, és nem áshatják azt alá, valamint a kereskedelmi akadályok megszüntetésének alternatív fórumai helyett a multilaterális szintű fejlődés ugródeszkájaként alkalmazandók” (Lange & Rübig, 2018).

A jelentés szerint tehát annak érdekében, hogy a globális kereskedelmi rendszer előtt álló kihívásokat a WTO kezelni tudja, valamint hogy továbbra is életképes, releváns és hatékony maradjon, a szervezetnek modernizációra van szüksége. „Ez mind a szabályok, mind pedig a WTO eljárásainak újragondolását jelenti annak érdekében, hogy válaszolni tudjon a 21. századi kereskedelmi viszonyok jelentette kihívásra. A rendszernek elég rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjon a különböző ambíciójú tagokhoz” (Lange & Rübig, 2018). Ez a célkitűzés pedig többek között a plurilaterális szerződésként kidolgozott, de később minden WTO-tag számára nyitva álló megállapodások ösztönzése révén érhető el (Lange & Rübig, 2018).

Záró gondolatok

Miként a tanulmányból kitűnt, a plurilaterális szerződések számos könnyebbséget hordoznak a multilaterális megállapodásokhoz képest. Előbbi megállapodások révén a szerződő felek pusztán egymás közötti viszonyokat tudnak szabályozni, s a kívülálló, az adott témában vagy területen nem érdekelt feleket ki tudják zárni a megállapodásból. Ráadásul a szerződő felek limitált számának köszönhetően könnyebb végigvinni a szerződéskötési folyamatot, továbbá egyszerűbb összehangolni a felek érdekét, mint a nagyszámú állam részére nyitva álló egyezmények esetében.

E jellemzőknek köszönhetően a plurilaterális megállapodások alkalmazása bizonyos esetekben indokolt és szükségszerű lehet, különösen akkor, ha a multilaterális egyezmények létrehozása a részt vevő sokféle állam eltérő érdekei miatt lehetetlennek tűnik. A WTO keretében jelenleg is több tárgyalás zajlik bizonyos témakörökről, amelyekben nem vesz részt a szervezet minden tagja. E témakörök közé tartozik az e-kereskedelem, egyes szolgáltatások belső jogi szabályozása, vagy például a beruházáskönnyítés (Hoekman & Sabel, 2020:20). Ezeken felül a plurilaterális szerződések a multilaterális megállapodások alternatívájaként szolgálhatnak például a szektorális kereskedelem liberalizációja kapcsán is (Bouët & Laborde, 2021:2). Az említett témakörök esetében minden WTO-tag bevonása és egy multilaterális szerződés létrehozása feltehetően nehézségekbe ütközne (Saner, 2012:7). E nehézségeket oldja fel a plurilaterális megoldás, amely Raymond Saner véleménye szerint nemhogy gyengíti, inkább erősíti és elősegíti a multilateralizmust, ugyanis magasabb szintű specializációt tesz lehetővé, ami jobban szolgálja a szerződés által kitűzött célok megvalósítását (Saner, 2012:7, 25–26).

Ugyanakkor fontos rögzíteni, hogy a plurilaterális szerződések sem mentesek minden problémától. Miként a tanulmányból kivehető volt, ezek körének meghatározása, státusza, a WTO szerződési rendszerében elfoglalt helyük, sajátosságaik egyaránt kérdéseket vetnek fel. E kérdések megválaszolása a WTO-egyezmény mellékletében szereplő, valódi plurilaterális szerződések esetében sem egyszerű, ám még nehezebb azon megállapodások megítélése, amelyek a mellékletben nem szerepelnek, s így a WTO-rendszerben nem tekinthetők plurilaterális szerződéseknek. E szabályok, Steve Woolcock szavaival élve, igen jelentős kihívást jelentenek (Woolcock, 2013: 6), ugyanis attól függetlenül léteznek, hogy a WTO szerződési rendszere nem ismeri el őket plurilaterális szerződésként, s nem teszi lehetővé velük kapcsolatban a vitarendezési eljárás igénybevételét.

Véleményem szerint a plurilaterális szerződések az említett nehézségek ellenére is az egyik legkézenfekvőbb megoldást jelenthetik a multilaterális rendszer válságos helyzetének feloldására. Ennek okán nem értek egyet Csáki György álláspontjával, ugyanis véleményem szerint a plurilaterális szerződések révén a WTO nem veszít globális szerepéből. Igaz ugyan, hogy a plurilaterális megállapodások áttörnek a WTO konszenzuson alapuló döntéshozatalát, valamint a szerződéses kötelezettségek egy-egy rendszerét (Bertelsmann-Scott et al., 2018:183–184), azonban ezt éppen a Világszervezet működőképességének, rugalmasságának biztosítása érdekében teszik. Mindazonáltal jómagam is úgy vélem, hogy a plurilaterális szerződések alkalmazására korlátok között, körültekintően kell sort keríteni, ügyelve arra, hogy e megállapodások különlegessége jellege – amit egyrészt a részes felek szűkebb köre, másrészt e szerződések saját szabályozási lehetősége alapoz meg – ne hátrányként, hanem előnyként érvényesüljön.

Ehhez elengedhetetlennek tartom a plurilaterális szerződések nyílt jellegének biztosítását, azaz annak a lehetőségét, hogy egy kezdetben szűk körű szerződés később multilaterálissá váljon, ha annak utóbb minden WTO-tag részesévé válik. A multilateralizálódás célkitűzésén felül továbbá szükségesnek tartom, hogy a tagok egy része által kötött plurilaterális szerződések a WTO-egyezmény integráns részévé válhassanak. Véleményem szerint a jelenlegi konszenzusos minősítés szabálya e tekintetben nem kedvező, ugyanis ennek elérése a 4. mellékletbe történő új szerződések felvétele kapcsán ugyanolyan nehézségeket vet fel, mint egy tényleges multilaterális megállapodás elfogadása. A szükséges konszenzus hiányában jelenleg számos egyezmény rekedhet a WTO rendszerén kívül, e megállapodások helyzete pedig – mint látható volt – rendkívül tisztázatlan.

Mindezek alapján úgy vélem, ahhoz, hogy a plurilaterális szerződések betölthessék a nekik szánt szerepet és segítséget nyújtsanak a multilaterálisan nem rendezhető kérdések szabályozásához, feltétlenül szükség van a tanulmányban felvázolt problémák feloldására.

Hivatkozások

- Adlung, R. & Mamouh, H. (2017). *Plurilateral Trade Agreements: an Escape Route for the WTO?* WTO Staff Working Paper, No. ERSD-2017-03, World Trade Organization (WTO), Geneva, <http://dx.doi.org/10.30875/cdf5e42c-en>
- Aust, A. (2000). *Modern Treaty Law and Practice*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bertelsmann-Scott, T., van Rensburg, S. J. J., Viviers, W., Parshotam, A., Parry, A., Rossouw, R., Langalanga, A. & Nkhata, D. P. (2018). The Impact of Plurilateral Trade Agreements on Developing Countries – to Participate or not to Participate? *South African Journal of International Affairs* 25(2), 177–198, DOI: 10.1080/10220461.2018.1479655

- Bouët, A. & Laborde, D. (2021). *Plurilateral Agreements: a Promising Trade Liberalization Modality?* 2021.01.22. <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/9376.pdf>
- Csáki, Gy. (2015). Is the WTO over? Mega-Regional/Plurilateral Free Trade Negotiations: Perspectives of Multilateralism in Trade. *Studia Mundi – Economica*, 2(2), 18–35.
- Egedy, G. (2007). *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe*. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest.
- Elekes, A. (2019). *Világgazdaságtan*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest.
- Foulke, R. R. (1918). Treaties. *Columbia Law Review*, 18(5), 422–458.
- Ghouri, A. A. (2012). Is Characterization of Treaties a Solution to Treaty Conflicts? *Chinese Journal of International Law*, 11(2), 247–280.
- Hellsten, S. K. (2006). Multilateralism and Economic Justice. In Newman, E., Thakur, R. & Tirman, J. (ed): *Multilateralism Under Challenge? Power, International Order, and Structural Change*. United Nations University Press, Tokyo – New York – Paris.
- Hoekman, B. M. & Kostecki, M. M. (2009). *The Political Economy of the World Trading System. The WTO and Beyond*. Oxford University Press, Oxford.
- Hoekman, B. M. & Mavroidis, P. C. (2015). WTO ‘à la carte’ or ‘menu du jour’? Assessing the Case for More Plurilateral Agreements. *European Journal of International Law*, 26(2), 319–343.
- Hoekman, B. M. & Sabel, C. (2020). *Open Plurilateral Agreements. Global Spillovers and the Multilateral Trading System*. Global Economic Dynamics Bertelsmann Stiftung, Working Paper, 25/03/2020.
- Hogg, J. F. (1965). *The International Law Commission and the Law of Treaties*. Proceedings of the American Society of International Law at Its Annual Meeting (1921–1969). 2021.01.21. <https://www.jstor.org/stable/25657639>
- Horváth, B. (2018). Opinion 2/15 of the European Court of Justice and the New Principles of Competence Allocation in External Relations – A Solid Footing for the Future? In Nagy, Cs. I. (ed.) *Investment Arbitration and National Interest*. Council on International Law and Politics, Indianapolis (IN), Amerikai Egyesült Államok, 121–136. <http://real.mtak.hu/90443/>
- Lange, B. & Rübig, P. (2018). *Jelentés a WTO jövőjéről (2018/2084(INI))*, Nemzetközi Kereskedelmi Bizottság. 2021.01.20. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0379_HU.html?redirect
- Lissitzyn, O. J. (1962). Efforts to Codify or Restate the Law of Treaties. *Columbia Law Review*, 62(7), 1166–1205.
- Martonyi, J. (2015). Az egyenlő elbánás elvének elhalása a világgazdaságban. In Szabó, S. (szerk.): *Bonas iuris Margaritas Quaerens. Emlékkötet a 85 éve született Bánrévy Gábor tiszteletére*. Pázmány Press, Budapest.
- Martonyi, J. (2016). A világkereskedelem szabályozásának dilemmái. *Külügyi Szemle*, 15(2), 49–70.
- Molnár, T. (2019). *Németország EU-n kívüli kapcsolatai (4.): Japánnal a szabályokra épülő nemzetközi rend védelmében*. KKI elemzések, E-2019/23.
- Nakatomi, M. (2013). *Plurilateral Agreements: A Viable Alternative to the World Trade Organization?* ADBI Working Paper Series 2013/439.
- Nakatomi, M. (2015). *Sectoral and Plurilateral Approaches in Services Negotiations: Before and After TISA*. ECIPE Policy Brief 2015/2.
- Náray, P. (2002). A GATT uruguayi fordulója és a Világkereskedelmi Szervezet létrehozása. In Nagy, B. & Jeney, P. (szerk.): *Nemzetközi Jogi Olvasókönyv. Dokumentumok, szemelvények*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Ruggie, J. G. (1992). Multilateralism: The Anatomy of an Institution. *International Organization*, 46(3), 561–598.
- Saner, R. (2008). *The Expert Negotiator: Strategy, Tactics, Motivation, Behaviour and Leadership*. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden.

- Saner, R. (2012). *Plurilateral Agreements: Key to Solving Impasse of WTO/Doha Round and Basis for Future Trade Agreements within the WTO Context*. CSEND Policy Brief Nr. 7, Geneva.
- Schmalenbach, K. (2012). Use of terms. In Dörr, O. & Schmalenbach, K. (ed.) *Vienna Convention on the Law of Treaties. A Commentary*. Springer, Heidelberg.
- Sükösd, P. (2005). A globalizáció hatása az extraterritorialitás szemléletének kialakulására az EK és az USA versenyjogában. In Tóth, T. (szerk.): *A versenyjog aktuális kérdései*, PPKE-JÁK Doktori Iskola: Gazdasági Versenyhivatal, Budapest.
- Szalai, A. (2018). Nemzetközi szerződések. In Jakab, A. & Fekete, B. (szerk.) *Internetes Jogtudományi Enciklopédia. Nemzetközi jog rovat* (rovatszerkesztő: Sulyok G.) 2021.01.20. <http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-szerzodesek>
- VanGrasstek, C. & Sauvé, P. (2006). The Consistency of WTO Rules: Can the Single Undertaking Be Squared with Variable Geometry? *Journal of International Economic Law*, 9(4), 837–864.
- Vickers, B. (2014). *The Relationship between Plurilateral Approaches and the Trade Round. E15Initiative*. Geneva: International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD) and World Economic Forum.
- Vidigal, G. (2019a). *Addressing the Appellate Body Crisis: A Plurilateral Solution?* Amsterdam Law School Legal Studies Research Paper, No. 2019-14.
- Vidigal, G. (2019b). Living Without the Appellate Body: Multilateral, Bilateral and Plurilateral Solutions to the WTO Dispute Settlement Crisis. *Journal of World Investment & Trade*, 20(6), 862–890.
- Woolcock, S. (2013). *Getting Past the WTO Deadlock: The Plurilateral Option?* RSCAS Policy Paper 2013/08, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Global Governance Programme.